

Tranter chasa e dachasa

Purschidas alternativas da tgira e d'assistenza per persunas attempadas

graubünden

Gesundheitsamt Graubünden
Uffizi da sanadad dal Grischun
Ufficio dell'igiene pubblica dei Grigioni

Cuntegn

Prefaziun	4
Abitar assistì – abitar cun servetschs	5
Introducziun	5
Definiziun e caracteristicas da l'abitar assistì	6
Model da l'abitar assistì	6
Finanziaziun e renconuschientscha	7
Structuras da di u da notg	8
Introducziun	8
Definiziun da las structuras da di u da notg	8
Purschidas	8
Finanziaziun e permissiun	8
Construir resguardond la vegliadetgna e senza obstachels	9
Survista concisa – Abitar en la vegliadetgna en il Grischun	10
Svilup dal project Abitar assistì – abitar cun servetschs	12
Epilog	16
Posts spezialisads e posts da cussegliaziun	17
Litteratura	18

Prefaziun

"Ti na pos betg avair gugent ina chasa,
che n'ha nagina fatscha ed en la quala tes pass
n'han nagin senn."

Antoine de Saint-Exupéry
La citad en il desert, Citadelle

Stimada lectura Stimà lectur

Nus ans legrain che Vus As interessais per nossa brochura.

Sche pussaivel duain nossas senioras e noss seniors pudair decider sezzas e sezs, tge furma d'abitar ch'è la dretga per ellas ed els. Per quest intent èsi necessari ch'i stettian a disposiziun u ch'i vegnian stgaffidas differentas furmas d'abitar.

Cun il model directiv pertutgant la vegliadetgna dal Grischun 2012 ha la regenza reagì sin las sfidas da la midada sociala e demografica. Ultra da las structuradas da provediment existentas duain vegnir messas a disposiziun dapli purschidas alternativas da tgira e d'assistenza per sustegnair persunas pli veglias che basegnan tgira e per permetter a quellas da viver uschè independentamain sco pussaivel en las "atgnas" quatter paraids.

Las vischnancas èn responsablas per purschidas che permettian a lur abitantas ed abitants da pudair restar er en la vegliadetgna pli avanzada e cun in pitschen basegn da tgira en quel lieu, nua ch'ellas ed els sa sentan da chasa.

Abitar e viver en la vegliadetgna en il Grischun vul dir:

Pudair chattar e realisar ina soluziun individuala adattada. Pudair esser a chasa – en l'atgna chasada, en l'abitaziun cun prestaziuns da servetsch, en ina chasa da persunas attempadas e da tgira u en ina gruppa da tgira. Tenor basegn stattan a disposiziun servetschs sin mesira.

Questa brochura sco er il chapitel "Svilup dal project Abitar assistì" chattais Vus er sut www.alter.gr.ch

Uffizi da sanadad dal Grischun

En quest lieu engraziain nus cordialmain a Margrith Weber per ses engaschi durant blers onns en l'uffizi da sanadad ed en spezial per l'elavuraziun da questa brochura. Per sia bain meritada pensiun ch'ella ha gia cumenzà giavischain nus ad ella tut il bun.

Abitar assistì – abitar cun servetschs

Introducziun

Tenor in studi da la federaziun svizra da spitex vivan passa 80 pertschient da las personas cun dapli che 80 onns en l'atgna abitaziun u en l'atgna chasa. Dus terz da questas personas vivan sulets, in terz cun ina partenaria u in partenari.

Star a chasa fin en l'auta vegliadetgna, fin a la mort, è il giavisch da la gronda part dals umans. Quest giavisch è chapaivel, premetta però savens er ch'i vegnia tschernida a temp la direcziun e ch'i vegnian prendidas decisiuns per midadas.

Ultra da dumondas areguard l'abitar èn decisivas er dumondas areguard la mobilitad ed areguard l'access a contacts socials sco er a servetschs.

Abitaziuns e chasas pli veglias n'èn betg adina construidas u endrizzadas uschia, che personas pli veglias che dovran eventualmain tgira u assistenza pon restar là. Posts spezialisads e posts da cussegliaziun specifics gidan en cas da dumondas concernent renovaziuns u concernent adattaziuns architectonicas per abitaziuns privatas u per chasas privatas senza obstachels.

Sche las atgnas resursas u quellas da l'ambient na bastan betg pli per la tgira ed assistenza a chasa, pon servetschs da la spitex pussibilitar ad interim u permanentmain l'abitar a chasa. Personas spezialisadas qualifitgadas e cumpetentas sustegnan personas che vivan a chasa cun prestaziuns che correspundan als basegns areguard la tgira, l'assistenza e l'economia da chasa.

Tenor ils art. 20 e 31 da la lescha per promover la tgira da personas malsaunas e l'assistenza da personas attempadas e da personas che basegnan tgira *procuran las vischnancas per ina purschida sufficiente per la tgira e l'assistenza staziunara e parzialmain staziunara respectivamain per ils servetschs da la tgira ed assistenza a chasa.*

En il model directiv pertutgant la vegliadetgna dal Grischun 2012 ha la regenza formulà per il champ

d'acziun "ambulant avant staziunar" la suandanta finamira strategica:

Reducziun dal dumber da las abitantas e dals abitants da chasas da tgira a personas che ston stringentamain vegnir tgiradas en ina chasa da tgira.

Questa finamira duai vegnir cuntanschida cun differentas mesiras. Ina da questas mesiras è la realisaziun da purschidas alternativas da tgira e d'assistenza tras las vischnancas.

Definiziun e caracteristicas da l'abitar assistì

Abitar assistì è la noziun generala per furmas d'abitar en moda independenta ed individuala per persunas attempadas che n'han anc nagin u che han in pitschen basegn da sustegn e da tgira.

Autonomia

Abitar assistì vul dir: L'autonomia, l'autodeterminaziun e l'independenza da las abitantas e dals abitants ha l'emprima prioritad en tut ils secturs da la purschida.

Segirezza

Tar la purschida da basa da l'abitar assistì tutga ina purschida dal clom d'urgenza durant 24 uras, ina persuna da contact durant temps fixs, in servetsch da pedel sco er differents servetschs che pon vegnir duvrads individualmain da las abitantas e dals abitants cunter pajament.

Cuminanza

In motiv che vegn savens menziunà per midar en ina furma d'abitar cuminaivla è il basegn d'avair cumpagnia, da pudair avoir contacts simpels e da sa participar en moda individuala ad occurrenz cuminaivlas.

Criteria d'admissiun

Da princip vegn premissa l'abiltad da manar en moda independenta il tegnairchasa. Cun las purschidas da servetsch descrittas duai vegnir cuntanschì che er persunas ch'èn periclitadas d'in lev basegn da tgira possian restar en las abitaziuns.

Per regla na pon persunas cun malsognas psichicas e persunas cun ina demenza che pon scappar betg vegnir admissas en ina purschida da l'abitar assistì. Persunas che dovran dapli tgira ed assistenza durant 24 uras na pon er betg vegnir accompagnadas en moda adattada en ina purschida da l'abitar assistì.

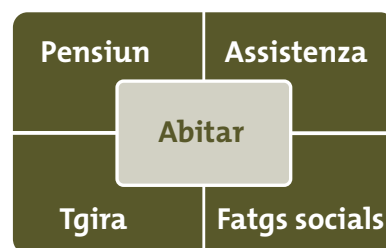
Model da l'abitar assistì

Abitar/lieu

En il center da l'abitar assistì stat ina pitschna abitaziun (2 – 2,5 stanzas) senza obstachels sco spazi individual. La locataria u il locatari mobigliescha sia abitaziun tenor ses gust. Las zonas d'inscunter (stiva cuminaivla, eventualmain ina cafetaria publica, in local da zambregiar, in atelier) ed ils spazis externs, sco ina terrassa cuminaivla u in curtin, cumpletteschan la purschida d'abitar.

Purschidas d'abitar cun assistenza vegnan construidas d'avantatg en il center d'in vitg, d'ina vischnanca u d'in quartier, uschia che las structures dal mintgadi pon vegnir cuntanschidas senza grondas stentas. D'avantatg èsi, sche purschidas da l'abitar assistì stattan en connex spazial u organisatoric cun ina grupp da tgira u cun ina chasa da persunas attempadas e da tgira. Tras quai pon vegnir tratgas a niz bleras sinergias da l'infrastructura e da la gestiun per metter a disposiziun ils differents servetschs.

Ils singuls servetschs vegnan organisads e mess a disposiziun tenor basegn tras l'instituziun responsabla. Las locatarias ed ils locataris decidan tenor lur agens basegns, sch'ellas ed els vulan far diever.

Pensiu

Alimentaziun sco servetsch da pasts, maisa da mezdi, cafetaria en chasa, agid da far las cumpras. Nettegiament sco servetsch da nettegiar per nettegiar l'abitaziun. Servetsch da laschiva sco servetsch da lavar, da stirar e da cuntscar.

Assistenza

Controllas regularas, purschidas da discurs, spassegiadas, agid per dumagnar problems dal mintgadi, intermediaziun da purschidas da sustegn.

Per l'assistenza stat a disposiziun a l'abitanta u a l'abitant u po vegnir clamada ina collavuratura durant las uras da biro usitadas. En cas excepziunals (malsogna temporara u persunas muribundas) vegnan purschidas er prestaziuns d'assistenza ordaifer ils temps fixs. Prestaziuns d'assistenza vegnan organisadas en collavuraziun cun la spitex u cun in agen pool da persunas voluntaras e cun ils confamigliars.

Fatgs socials

Purschidas da cuminanza sco l'organisaziun d'occurrènzas cuminaivlas (excursiuns, viadis, cultura e.u.v.), sustegn tar l'organisaziun d'atgnas activitads.

Chaussas administrativas sco sustegn en il contact cun uffizis, emplenir or dumondas e formulars e.u.v.

Tgira

Prestaziuns da tgira pon vegnir dumandadas dals servetschs da spitex locals u regiunals. La locataria u il locatari da l'abitaziun ha il dretg da far diever d'autras purschidas da tgira (servetsch da spitex privat, tgirunza u tgirunz independent).

Finanziaziun e reconuschientscha

Construcziun

Per construir abitaziuns per l'abitar assistì na pon betg vegnir fatgas valair contribuziuns chantunalas. In sustegn finanziel porschan eventualmain differents fundaziuns sco p.ex. la fundaziun Age.

Locaziun

Ils custs da locaziun per l'abitaziun ed ils custs accessorics usitads (stgaurament, aua chauda, ev. parcadis u garascha e.u.v.) vegnan pajads da las locatarias e dals locataris. Ils custs da locaziun vegnan

adattads als pretschs da locaziun ch'èn usitads al lieu.

Contribuziun a l'assistenza

Supplementarmain vegn incassada da tut las locatarias e da tut ils locataris ina contribuziun a l'assistenza per metter a disposiziun e per duvurar locals generals, per il servetsch da pichet dal personal, per l'assistenza quotidiana da curta durada, per l'indriz dal clom d'urgenza e l'indriz d'alarm d'incendi en mintga abitaziun sco er per l'organisaziun da las purschidas modularas.

Assistenza individuala

Las prestaziuns da servetsch modularas en ils secturs da la pensiun, da l'assistenza e dals fatgs socials vegnan scuntrads en moda individuala per ura prestada. Contribuziuns da sustegn en il rom da las disposiziuns da las prestaziuns supplementaras e da l'indemnisaziun a persunas dependentas d'agid èn pussaivlas. Actualmain vegnan reconuschids tras las prestaziuns supplementaras max. 25.— francs per ura.

Prestaziuns da tgira

Prestaziuns da tgira tras servetschs reconuschids vegnan scuntrads en il rom dal reglament da tariffas per prestaziuns ambulantas da la spitex. Questas prestaziuns vegnan sustegnidas dal maun public (vischnancas e chantun). Actualmain dastgan vegnir mess a quint a la clienta u al client max. 8.— francs per di.

Reconuschientscha

Per ina purschida da l'abitar assistì sto vegnir fatg in concept da gestiun areguard il spazi, il manaschi ed il personal. Per far valair prestaziuns supplementaras per finanziar ils custs supplementars, ils tschains da locaziun ed il servetsch da pichet è prevista ina procedura da reconuschientscha tras l'uffizi da sanadad dal Grischun.

Structuras da di u da notg

Introducziun

Las structuras da di u da notg èn ina part essenziuala da las prestaziuns da tgira e d'assistenza. I sa tracta d'instituziuns, nua che persunas attempadas pon vegnir admessas temporarmain, durant il di u er durant la notg, per distgargiar per in curt temp ils confamigliars che tgeran la persuna. Grazia a questas purschidas pon persunas che basegnan tgira viver pli ditg en l'atgna chasada ubain vegnir assistidas u tgeradas dals confamigliars a lunga vista. Las purschidas existentas na cuvran anc betg il basegn.

Definiziun da las structuras da di u da notg

Las purschidas da las structuras da di resp. da notg servan a distgargiar ils confamigliars che tgeran ina persuna e duain gidar a mantegnair u ad augmentar la prontezza dals confamigliars da tgerar la persuna. Ellas tegnan quint dal princip *ambulant avant staziunar*. I sa tracta d'ina purschida ambulanta. Las structuras da di u da notg èn caracterisadas dal fatg che la persuna pertutgada viva a chasa e ch'ella returna mintgamai a chasa sunter la dimora en la structura durant il di respectivamain durant la notg. La purschida po vegnir duvrada ubain il di ubain la notg. La dimora dura adina main che 24 uras consecutivas. En cas da dimoras en la structura da di u da notg po vegnir messa a quint mo ina pauschala da tgira per di chalendar.

Purschidas

En il chantun Grischun stattan a disposiziun purschidas integradas en paucas chasas da persunas attempadas e da tgira ed en la clinica da di gerontopsichiatria dals servetschs psichiatric dal Grischun. Las instituziuns furneschan prestaziuns da tgira ch'èn suttamessas a la LAMal durant il di e/u la notg. Ellas mettan a disposiziun per quest intent l'infrastructura necessaria ed il personal spezialisà che vegn duvrà. Ultra da quai furneschan ellas prestaziuns en il sectur da la gastronomia e

da l'organisaziun dal mintgadi. Questas prestaziuns vegnan coordinadas ed arranschadas cun las persunas pertutgadas, cun ils confamigliars e/u cun la tgira a chasa. Ina spezialisaziun per ina gruppa en mira definida en il sectur da vegliadetgna, p. ex. per persunas cun demenza, per persunas attempadas cun ina malsogna psichica e.u.v., è pussaivla.

D'avantatg èsi, sche las structuras da di u da notg èn integradas en ina chasa da persunas attempadas e da tgira, siond che las structuras per la tgira e per l'assistenza, per l'alimentaziun e per l'activaziun èn gia avant maun. Pussaivel è dentant er ina purschida tras la spitex u tras autras purschidas e purschiders. Far diever da las purschidas po la persuna pertutgada individualmain e tenor basegn. Mintga chasa da persunas attempadas e da tgira en il Grischun po admetter singuls giasts per in'assistenza durant il di u la notg, sche las premissas spazialas e personalas èn ademplidas.

Finanziaziun e permissiun

Per la dimora en las structuras da di u da notg da las chasas da persunas attempadas e da tgira che vegnan menziunadas sin la glista da las chasas da tgira vegnan reconuschids per ils custs da pensiun, per ils custs da reparaziun e da renovaziun e per l'assistenza 50 % dals custs maximal per chasas da tgira e gruppas da tgira. La participaziun maximala als custs da las persunas che retiran prestaziuns è medemamain limitada a 50% dals custs maximal.

Structuras da di u da notg per dapli che tschintg persunas èn suttamessas a l'obligaziun da duman-dar ina permissiun. Las pretensiuns per ina permissiun da manaschi e las tariffas actualas èn definidas sut: www.gesundheitsamt.gr.ch

Construir resguardond la vegliadetgna e senza obstachels

Construir per personas pli veglias

La noziun *Construir resguardond la vegliadetgna* duess – en connex cun il construir – vegnir midada a "Construir senza obstachels". L'expressiun "resguardond la vegliadetgna" implitgescha che umans vegls dovran da princip purschidas d'abitar spezialas. Almain en la terza fasa da la vita n'è quai anc betg il cas per la gronda part da las personas pli veglias. Abitaziuns ed edifizis senza obstachels èn attractivs per personas da mintga vegliadetgna. L'access senza obstachels a l'ascensur spazius è in gudogn tant per geniturs cun charrotschas d'uffants sco er per umans pli vegls cun rollaturs. La duscha senza bagnola, la tualetta cun in tegn da la vart, l'access al balcon senza sava e.u.v. èn er d'avantatg per personas giuvnas impedidas per in tschert temp sco er per uffants.

Midadas fisiologicas e patologicas en la vegliadetgna pretendan intginas ponderaziuns, sch'i sa tracta da planisar construcziuns novas u renovaziuns per umans pli vegls.

Mobilitad

Purschidas d'abitar per personas attempadas vegnan construidas en in lieu uschè central sco pussaivel. Las structuradas dal basegn quotidian pon vegnir cuntanschidas a pe (p.ex. la posta, la butia dal vitg u dal quartier, il medi, l'apoteca, la baselgia). Ils access a las immobiglias ston vegnir concepids senza obstachels. Latiers tutgan access senza stgalas e senza rampas stippas, vias che pon vegnir duvradas er durant l'enviern e cun ina sutga cun rodas u cun in rollatur senza blera forza. Las portas d'entrada ed ils ascensurs èn fatgs tenor ils basegns da personas cun sutga cun rodas e per personas che dovran ina channa per chaminar. Entaifer ed ordaifer las abitaziuns na datti nagins craps da stgarpitsch (savas, tarpuns, cuvridas da plattas malgulivas e.u.v.).

Persunas attempadas che basegnan meds auxiliars sco sutgas cun rodas, rollaturs, channas per chaminar e.u.v. dovran dapli plazza. I dovra pia spazis pli vasts per chaminar u per sa mover p.ex. en tualettas, en cuschinas, en locals d'abitar ed en locals d'access.

Reducziun d'abilitads corporalas e sensoricas

Tscherner elements da diever che na dovran betg blera forza.

Exempels:

- manipulaziun electrica da las storas
- vents da maschadar l'aua chauda e l'aua freida che s'avran facilmain
- portas d'entrada che s'avran facilmain (automaticamain)
- chaschuttas ed auters elements da stgaffas en cuschina che pon vegnir averts bain
- furnel, maschina da lavar, tumbler e maschina da lavar giu sin l'autezza dals eglis

Segirezza

Perquai che las abilitads sensoricas sa reduceschan ston er vegnir resguardads ils suandants elements:

- buna illuminaziun en l'abitaziun, en ils ascensurs, en ils corridors e sin las stgalas sco er sin l'areal d'access a la chasa (reglar la durada da l'illuminaziun tenor ils basegns da las abitantas e dals abitants)
- per inscripziuns u per buttuns da manipulaziun sto vegnir duvrada ina scrittira bain legibla cun buns contrasts e cun bustabs gronds avunda, la manipulaziun sto esser facil
- en corridors e sin stgalas ston vegnir fermads tschabargals dad omaduas varts
- prender mesiras cunter infracziuns (serradiras, interfons, spiuns da porta, cameras da surveglianza)

Per instituziuns da la tgira da personas attempadas, per l'abitar assistì, per gruppas d'abitar cun prestaziuns da servetsch e.u.v. valan las prescripziuns da la norma SIA 500 "Edifizis senza obstachels".

Survista concisa – Abitar en la vegliadetgna en il Gri

Purschida

Defniziun

Abitaziun per personas attempadas

- abitaziuns pitschnas senza obstachels
- nagins locals generals, per part servetschs modulars, tgira ed assistenza tras servetschs da spitex locals, regiunals, interns u privats

Cuminanza d'abitar per senioras e seniors (CA)

- pliras personas partan in'abitaziun pli gronda u ina chasa in cun l'auter
- sper il spazi individual (stanza u pitschna abitaziun) vegnan ils ulteriuras locals ed ils conturns duvrads cuminaivlamain
- sustegn ed agid vicendaivel vegnan fixads
- tgira ed assistenza tras servetschs da spitex locals, regiunals u privats, sco tar l'abitar en l'atgna abitaziun

Abitaziun assistida per personas attempadas – abitar cun servetschs

- abitaziuns pitschnas senza obstachels. purschida supplementara da locals cuminaivels e da servetschs en il sectur: pensiun, tgira, assistenza e fatgs socials
- l'abitanta u l'abitant prenda en locaziun in'abitaziun e fa a medem temp diever d'in pachet da basa d'assistenza (servetsch da pichet, assistenza, clom d'urgenza sco er la disposiziun e l'organizaziun d'ulteriurs servetschs modulars)
- la decisiun sch'ella u el fa diever dals servetschs modulars prenda l'abitanta u l'abitant
- d'avantatg è la collavuraziun cun ina instituziun staziunara u in servetsch da spitex; ina instituziun responsabla che porscha l'abitar assistì po er organisar in agen servetsch da spitex privat

Chasa da personas attempadas e da tgira

- purschida d'abitar cuminaivla per personas attempadas che basegnan tgira ed assistenza

Gruppa da tgira Abitaziun da tgira

- chasa pitschna per 5 fin 20 personas cun la medema purschida sco ina chasa da personas attempadas e da tgira
- adattà per singuls quartiers en lieus pli gronds u en citads ubain sco cuminanzas cun administraziun cuminaivla en regions grondas cun ina pitschna populaziun

Structura da di u da notg

- purschidas per distgargiar ils confamigliars e per als sustegnair tar la tgira a chasa; far diever fan las personas pertutgadas en moda individuala e tenor basegn
- personal qualifitgà garantescha la tgira, l'assistenza e l'activaziun durant la dimora

Finanziaziun

- la finanziaziun da la construcziun e dal manaschi è chaussa privata
- prestaziuns da servetschs da spitex reconuschids vegnan cofinanzia-
das tras las vischnancas, il chantun e las assicuranzas da malsauns

- la finanziaziun da la construcziun e dal manaschi è chaussa privata
- prestaziuns da servetschs da spitex reconuschids vegnan cofinanzia-
das tras las vischnancas, il chantun e las assicuranzas da malsauns

- construcziun tras instituziuns responsablas privatas, investiders
privats u vischnancas
- prestaziuns da servetschs da spitex reconuschids vegnan
cofinanzia-
das tras las vischnancas, il chantun e las assicuranzas
da malsauns

- contribuziun d'investiziun pauschala dal chantun e da las vischnancas
en cas dal basegn supplementar reconuschì per mintga letg da tgira
supplementar ed en cas da la transfurmaziun reconuschida da chombras
da dus letgs en chombras d'in letg per mintga chombra supplementara

- construcziuns vegnan finanzia-
das tenor ils medems criteris sco chasas
da persunas attempadas e da tgira

- naginas contribuziuns d'investiziun dal chantun e da las vischnancas
per mesiras architectonicas

Prescripziuns e permissiuns

- naginas

- naginas

- previs ina procedura da reconuschientscha
tras l'uffizi da sanadad
- l'organisaziun d'in agen servetsch da spitex
dovra ina permissiun

- il manaschi dovra ina permissiun

- il manaschi dovra ina permissiun

- il manaschi dovra ina permissiun

Infurmaziuns pli detagliadas davart la finanziaziun dal manaschi,
da las construcziuns e da las prestaziuns supplementaras chattais
Vus sin la pagina d'internet **www.alter.gr.ch** sut "Politik und
Finanzen" sco er sin la pagina d'internet da l'uffizi da sanadad dal
Grischun **www.gesundheitsamt.gr.ch**

Svilup dal project

Abitar assistì – abitar cun servets

Ponderaziuns davart il project

Societad

- auters basegns areguard l'abitar en general, spezialmain en la vegliadetgna
- basegn d'individualitad e d'autodeterminaziun
- libra tscherna areguard las purschidas da sustegn

Infurmaziun

- litteratura gerontologica
- retschertgas en l'internet
- discurs cun persunas pertutgadas
- realisar ils agens basegns
- visitas en instituziuns sumegliantas

Svilup demografic

- statistica da la populaziun en general
- prognosa demografica
- statistica da la populaziun da la vischnanca pertutgada

Definiziun da la purschida planisada

- definir la cunfinaziun

- vesair la definiziun en la brochura
- renviaments ad autras instituziuns sumegliantas

Intschess

- Datti ina purschida staziunara en l'intschess?
- Datti gia ina tala purschida u ina purschida sumeglianta? Sche gea, quant ferm èn ellas occupadas?
- sclerir la necessitad ed il basegn cun ils purschiders ambulants en la regiun (servetschs da spitex, medias e medis, tgirunzas e tgirunzs independents e.u.v.)

Gruppa en mira (persunas 55+)

Far scleriments a maun d'interrogaziuns sistematicas – co vesa la gruppa en mira sia situaziun d'abitar en l'avegnir.

Furmas organisatoricas

Organs da dretg public

- vischnancas politicas
- corporaziuns da vischnancas

Infurmaziun

- las vischnancas en il Grischun èn responsablas per la purschida d'instituziuns dal provediment en la vegliadetgna
- procuraziun simpla da chapital

D'avantatg èsi, sche l'instituziun responsabla deleghescha la gestiun manaschiala ad in'organisaziun spezialisada parentada (spitex, chasa da tgira e.a.).

Cumins-baselgia

Ina cunvegnientscha cun l'istanza politica davart l'intenziun e l'orientaziun da la purschida è absolutamain necessaria. D'avantatg èsi sche l'instituziun responsabla deleghescha la gestiun manaschiala ad in'organisaziun spezialisada parentada (spitex, chasa da tgira e.a.).

Associaziun

- personas singulas
- organs publics

- l'associada u l'associà è participada u participà idealmain e finanziailmain al project ed è cunresponsabla u cunresponsabel
- associaziuns èn per regla liberadas da taglia, perquai ch'ellas na lavuran betg cun finamira da rendita

Sustegn ed infurmaziuns per la fundaziun e gestiun dat la *federaziun svizra dals purtaders da chasas d'abitar d'utilitad publica*.

Instituziuns responsablas existentas

- instituziuns responsablas per chasas da personas attempadas e da tgira
- servetschs da spitex

- l'infrastructura e las enconuschientschas spezialisadas èn per part avant maun
 - l'acceptanza en la populaziun è gronda
 - la purschida "or d'in maun" ha avantatgs essenzials organisatorics, manaschials, finansials ed ideals.
-

Uniuns, investiders privats

Analisa da la situaziun

Posiziun

- uschè central sco pussaivel en l'intschess, en la vischnanca, en il quartier
 - sche pussaivel betg en in territori spundiv
 - tscherner la grondezza dal bain immobigliar uschia ch'igl è pussaivel da concepir la zona verda cun curtins e cun vias da spassegiar.
-

Mobilitad e purschida

- fermadas dal traffic public en vischinanza directa
 - vias da traffic segiras (senda, strivlas melnas, sutpassadi) mainan a las purschidas publicas
 - parcadis per visitadras e visitaders, en vischinanza da zonas da recreaziun (parc, gaud, vias da spassegiar)
 - purschidas existentas per persunas attempadas en la vischnanca, en il quartier (lieus d'inscunter, purschidas socialas)
 - purschidas da temp liber e purschidas socialas
-

Pretensiuns architectonicas

Construir senza obstachels e resguardond la vegliadetgna

Tenor las enconuschientschas d'in studi dal fond naziunal importan ils custs supplementars per la realisaziun consequenta da las prescripziuns per construir senza obstachels ca. 1,5 - 3,5 %.

Legislaziun da la vischnanca

Program da spazi minimal

Zona privata

- pitschnas abitaziuns dad 1,5 – 3,5 chombras
 - zonas d'inscunter per abitantas ed abitants (locals cuminaivels sco stiva, curtin)
 - parcadis
-

Infurmaziun

Per far l'analisa da la situaziun èsi d'avantatg da concepir in agen catalog da dumondas. Ils criteris fixads vegnan validads tenor las prioritads en il sistem da puncts.

Las suandantas glistas da controlla ed ils suandants fegls d'infurmaziun èn decisivs:

- norma SIA 500
 - directives da planisaziun per edifizis d'abitar en la vegliadetgna
-

Resguardar l'urden da zonas (ZESP, zonas per chasas da tgira e.u.v). Da manar a temp in discurs d'infurmaziun cun l'autorità da construcziun vala adina la paina.

Stgaffir zonas publicas per evitar ch'i sa furmian ghettos.

- ustaria dal vitg u dal quartier e butia dal quartier
 - maisas da mezdi publicas
 - stanza da radunanzas per uniuns
 - stanza da radunanzas per uniuns
-

Pretensiuns manaschialas

Concept da gestiun

- profil d'exigenzas per la gestiun
- purschida d'abitar
- pensiun
- prestaziuns d'assistenza
- prestaziuns da tgira
- purschidas per contacts socials
- pretensiuns personalas
- evaluaziun e garanzia da qualitat
- chaussas finanzialas (abitar e prestaziuns da servetsch)
- marketing
- criteris d'admissiun*

Infurmaziun

Il concept da gestiun stat sur il project da construcziun, perquai che la purschida è decisiva per il program da spazi.

criteris d'admissiun*

- associada u associà ubain commember da l'uniun
- abitanta u abitant da la vischnanca da staziunament u d'ina da las vischnancas da staziunament; excepziuns ston vegnir definidas (p.ex. mo abitantas ed abitants dal chantun Grischun)
- personas en la vegliadetgna da pensiun ubain personas pli giuvnas cun in impediment
- la purschida da tgira e d'assistenza n'è betg necessaria durant 24 uras
- prontezza da surpigliar ils custs generals per las purschidas da servetsch

Finanziaziun

Construcziun

Las vischnancas procuran per ina purschida suffizienta da la tgira ed assistenza staziunara e parzialmain staziunara. I na pon vegnir fatgas valair naginas contribuziuns dal chantun Grischun.

La finanziaziun ha lieu tras:

- agens meds finansials
- investidras ed investiders
- la finanziaziun estra (ipotecas)
- contribuziuns da fundaziuns e da sponsuras e sponsurs

Gia avant che cumenzar cun las lavurs da construcziun sto vegnir fatga ina calculaziun da rentabilitad.

Da resguardar èsi en spezial ch'ils custs per personas che retiran prestaziuns supplementaras èn limitads. La limita vala cunzunt per la calculaziun da tschains da locaziun e per ils pajaments supplementars a las prestaziuns d'assistenza.

Actualmain (fanadur 2014) vegnan renconuschids da las prestaziuns supplementaras custs da locaziun da 1100.– francs per personas che vivan sulettas e 1250.– francs per conjugals.

Gestiun

Ils custs da gestiun dependan:

- dals custs da construcziun (tschains, amortisaziuns)
- da purschidas da las prestaziuns dal servetsch da basa (custs da personal, disposiziun da prestaziuns da servetsch)
- da purschidas individualas da servetsch

Servetschs da tgira da la spitex vegnan sustegnids tenor la legislaziun vertenta tras il chantun e tras las vischnancas da domicil.

Contribuziuns a favur da prestaziuns da tegnairchasa vegnan pajadas exclusivamain a servetschs communal

Epilog

Stimada lectura Stimà lectur

A la fin da questa brochura vali d'engraziar a tut las personas che s'engaschan en ina moda u l'autra per che uschè bleras personas attempadas sco pussaivel possian passentar lur vita en la vegliadetgna en lur conturns usitads. Dapli projects e dapli purschidas individualas ch'i dat e meglier ch'i pon vegnir resguardads ils giavischs ed ils basegns fitg differents da nossas senioras e da noss seniors.

Nus ans legrain fitg, sche Vus avais – cun leger la brochura – survegnì inputs e natiralmain er motivaziun per realisar in project. Nus As recumandain en spezial er d'As infurmar davart projects alternativs d'abitar e d'assistenza gia realisads. Da las experientschas praticas ch'èn vengidas fatgas survegnis Vus franc ulteriuras infurmaziuns essenzialas che gidan ad avair success cun Voss project.

En la brochura vegn resguardada la legislaziun vertenta ed il model directiv pertutgant la vegliadetgna dal Grischun 2012.

October 2014
Uffizi da sanadad dal Grischun

Posts spezialisads e posts da cussegliaziun

Fundaziun Age
www.age-stiftung.ch

Construir tenor ils basegns da persunas cun impediments
www.procap.ch

Post da cussegliaziun per il construir senza obstachels dal Grischun
Pro infirmis dal Grischun
www.bauberatungsstelle.ch

Model Bonacasa
www.bonacasa.ch

Cussegliaziun professiunala per il construir resguardond la vegliadetgna
www.wohnenimalter.ch

Associaziun "Nova furma d'abitar en la segunda mesadad da la vita"
www.zukunftswohnen.ch

Associaziun per novas furmas d'abitar da Son Gagl
www.solinsieme.ch

Uffizi da sanadad dal Grischun
Planaterrastrasse 16, 7001 Cuira
www.gesundheitsamt.gr.ch

Plattafurma per abitar a partir da 50
www.wohnform50plus.ch

Pro senectute dal Grischun
www.gr.pro-senectute.ch

Societad svizra da gerontologia
www.sgg-ssg.ch

Associaziun svizra per las abitaziuns
www.svw.ch

Center svizzer per la construcziun adattada a las persunas cun impediments
www.hindernisfrei-bauen.ch

Federaziun svizra dals purtaders da chasas d'abitar d'utilitad publica
www.wbg-schweiz.ch

Mussavia per la vegliadetgna dal Grischun
www.alter.gr.ch

Litteratura

Abitar en la vegliadetgna – furma tradiziunala e nova, François Höpflinger, Age Report 2004

Invistas e perspectivas davart l'abitar, François Höpflinger, Age Report 2009

Abitar en la vegliadetgna avanzada, François Höpflinger, Age Report III, disponibel a partir da l'october 2014

Ulteriura litteratura da la fundaziun Age

Nova furma d'abitar en la segunda mesadad da la vita, Andreas Huber

Quant adattada è mia vischnanca en la vegliadetgna?
Questiunari: Societad svizra da gerontologia, www.sgg-ssg.ch

Model directiv pertutgant la vegliadetgna dal Grischun 2012

Planisaziun generala chantunala da las chasas da tgira 2010

Lescha per promover la tgira da persunas malsaunas ed ordinaziun tar la lescha per promover la tgira da persunas malsaunas

Lescha davart las prestaziuns supplementaras tar l'assicuranza per vegls, survivors ed invaliditad (lescha chantunala davart las prestaziuns supplementaras)

Disposiziuns executivas tar la lescha chantunala davart las prestaziuns supplementaras

Cuntegn
Margrith Weber

Concepziun
killias, büro für visuelle kommunikation

© **Fotografia**
Andrea Badrutt, Caira

